

ELMİ İŞ

Beynəlxalq elmi jurnal

SCIENTIFIC WORK

International scientific journal

aem.az



ISSN: 2663-4619
e-ISSN: 2708-986X

XII ELMİ ARAŞDIRMALAR TEZİSLƏR TOPLUSU

XII COLLECTION OF THESES ON
SCIENTIFIC RESEARCH

ELMİ İŞ
Beynəlxalq elmi jurnal
İmpakt Faktor: 2.255

XII ELMİ ARAŞDIRMALAR

Tezislər toplusu

DOI: <https://doi.org/10.36719/2023/XII>

SCIENTIFIC WORK
International scientific journal
Impact Factor: 2.255

XII Collection of theses on
SCIENTIFIC RESEARCH

Bakı – Bakı
2023

Jurnal 25.04.2007-ci ildə
Azərbaycan Respublikası Ədliyyə
Nazirliyi Mətbu nəşrlərin
reyestrinə daxil edilmişdir.
Reyestr № 2212

The journal is included in the
register of Press editions of the
Ministry of Justice
of the Republic of Azerbaijan on
25.04.2007.
Registration No. 2212



Redaksiyanın ünvanı
Az1073, Bakı şəh.,
Mətbuat prospekti, 529,
“Azərbaycan” nəşriyyatı,
6-cı mərtəbə

Editorial address
Az1073, Bakı,
Mətbuat avenue, 529,
“Azerbaijan” Publishing House,
6-th floor

Tel.: +994 50 209 59 68
+994 55 209 59 68
+994 99 809 67 68
+994 12 510 63 99

e-mail
tezis.aem@aem.az

Beynəlxalq indekslər / International indices

ISSN: 2663-4619
e-ISSN: 2708-986X
DOI: 10. 36719



I N T E R N A T I O N A L



© Jurnalda çap olunan materiallardan istifadə edərkən istinad mütləqdir.
© It is necessary to use reference while using the journal materials.
© <https://aem.az>
© info@aem.az

Təsisçi və baş redaktor

Tədqiqatçı Mübariz HÜSEYİNOV, Azərbaycan Elm Mərkəzi / Azərbaycan
+994 50 209 59 68
tedqiqat1868@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-5274-0356

Redaktor

Prof. Dr. Mahirə HÜSEYNOVA, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti / Azərbaycan
huseynova.mahira@yandex.ru

Redaktor köməkçisi

Magistrant Nəzakət QƏHRƏMANZADƏ,
Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi / Azərbaycan
qehremanzade77@mail.ru

ÜZVLƏR

Prof. Dr. Xəlil KƏLƏNTƏR, Tohoku Universteti / Yaponiya
Prof. Dr. Yalçın ƏFƏNDİYEV, Texas A&M Universiteti / ABŞ
Prof. Dr. Vaqif ABBASOV, AMEA Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu / Azərbaycan
Prof. Dr. Eldar VƏLİYEV, Milli Texniki Universitet / Ukrayna
Prof. Dr. İbrahim CƏFƏROV, AMEA / Azərbaycan
Prof. Dr. Elşad QURBANOV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Ali AZQANI, Taylerdəki Texas Universiteti / ABŞ
Prof. Dr. Ceyran MAHMUDOVA, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət
Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Nadir İLHAN, Ahi Evran Universiteti / Türkiyə
Prof. Dr. Qazənfər KAZIMOV, AMEA Dilçilik İnstitutu / Azərbaycan
Prof. Dr. Coanna MARŞALEK-KAVA, Nikolay Kopernik Universiteti / Polşa
Prof. Dr. İradə HÜSEYNOVA, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. İlham MƏMMƏDLİ, AMEA Ədəbiyyat İnstitutu / Azərbaycan
Prof. Dr. Eldar QASIMOV, Azərbaycan Tibb Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Natalya MİŞİNA, Odessa Hüquq Akademiyası / Ukrayna
Prof. Dr. Onur URAL, Selcuk Universiteti / Türkiyə
Prof. Dr. Şirindil ALIŞANOV, AMEA Ədəbiyyat İnstitutu / Azərbaycan
Prof. Dr. Funda TOPRAK, Ankara Yıldırım Beyazıt Universiteti / Türkiyə
Prof. Dr. Əmir ƏLİYEV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Svetlana KOJİROVA, L.N.Qumilyov adına Avrasiya Milli Universiteti /
Qazaxıstan
Prof. Dr. Vidas KAVALIUSKAS, Vilnius Biznes Universiteti / Litva

Prof. Dr. İrina KREYDİÇ, Ukrayna Milli Texniki Universitetinin “İqor Sikorski adına Kiyev Politehnik İnstitutu” / Ukrayna

Prof. Dr. Nigar VƏLİYEVA, Azərbaycan Dillər Universiteti / Azərbaycan

Prof. Dr. Zahid MƏMMƏDOV, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti / Azərbaycan

Prof. Dr. Şəhanə HÜSEYNOVA, Berlin Texniki Universiteti / Almaniya

Prof. Dr. Anar İSGƏNDƏROV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan

Prof. Dr. Şahnaz ŞAHBAZOVA, Azərbaycan Texniki Universiteti / Azərbaycan

Prof. Dr. Saodat MUXAMEDOVA, Daşkənd Pedaqoji Universiteti / Özbəkistan

Prof. Dr. Rajəş KUMAR, Mərkəzi İpək İdarəsi, Tekstil Nazirliyi / Hindistan

Prof. Dr. Elşad MİRBƏŞİR OĞLU, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası / Azərbaycan

Prof. Dr. Şikar QASIMOV, Azərbaycan Texniki Universiteti / Azərbaycan

Prof. Dr. İya ZUMBULADZE, Kutaisi Dövlət Unversiteti / Gürcüstan

Assoc. Prof. Dr. Arif HÜSEYNOV, Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti / Azərbaycan

Assoc. Prof. Dr. Andrey RAQULİN, Rusiya Federasiyasının DİN Moskva Universiteti / Rusiya

Assoc. Prof. Dr. Şəkər MƏMMƏDOVA, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan

Assoc. Prof. Dr. Şahlar BABAYEV, Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti / Azərbaycan

Assoc. Prof. Dr. Həbibə ALLAHVERDİYEVA, Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu / Azərbaycan

Assoc. Prof. Dr. Rəşid CABBAROV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan

Assoc. Prof. Dr. Asiman QULİYEV, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti / Azərbaycan

Assoc. Prof. Dr. Elov BOTİR, Ə.Nəvai adına Daşkənd Dövlət Özbək Dili və Ədəbiyyatı Univeriteti / Özbəkistan

Dr. Hacer DOLANBAY, Muş Alparslan Universiteti / Türkiyə

Dr. Daşqın QƏNBƏROV, Naxçıvan Dövlət Universiteti / Azərbaycan

Dr. Rövşən RAMİZOĞLU, Selcuk Universiteti / Türkiyə

Dr. Elçin HÜSEYN, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti / Azərbaycan

Founder and Editor-in-Chief

Researcher Mubariz HUSEYINOV, Azerbaijan Science Center / Azerbaijan
+994 50 209 59 68
tedqiqat1868@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-5274-0356

Editor

Prof. Dr. Mahira HUSEYNOVA, Azerbaijan State Pedagogical University / Azerbaijan
huseynova.mahira@yandex.ru

Master student Nazakat GAHRAMANZADEH,
Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan / Azerbaijan
qehremanzade77@mail.ru

MEMBERS

Prof. Dr. Khalil KALANTAR, Tohoku University / Japan
Prof. Dr. Yalchin AFANDIYEV, The University of Texas at Austin / USA
Prof. Dr. Vagif ABBASOV, Institute of Petrochemical Processes of ANAS / Azerbaijan
Prof. Dr. Eldar VALIYEV, National Technical University / Ukraine
Prof. Dr. Ibrahim JAFAROV, ANAS / Azerbaijan
Prof. Dr. Elshad GURBANOV, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Ali AZGANI, The University of Texas at Tyler / USA
Prof. Dr. Jeyran MAHMUDOVA, Azerbaijan State University of Culture and Arts / Azerbaijan
Prof. Dr. Nadir ILHAN, Firat University / Turkey
Prof. Dr. Gazanfar KAZIMOV, Institute of Linguistics of ANAS / Azerbaijan
Prof. Dr. Joanna MARSHALEK-KAVA, Nicolaus Copernicus University / Poland
Prof. Dr. Irada HUSEYNOVA, Baku State University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Ilham MAMMADLI, ANAS Institute of Literature / Azerbaijan
Prof. Dr. Eldar GASIMOV, Azerbaijan Medical University / Azerbaijan
Prof. Dr. Natalya MISHINA, Odessa Law Academy / Ukraine
Prof. Dr. Onur URAL, Seljuk University / Turkey
Prof. Dr. Shirindil ALISHANOV, Institute of Literature of ANAS / Azerbaijan
Prof. Dr. Funda TOPRAK, Ankara Yildirim Beyazit University / Turkey
Prof. Dr. Amir ALIYEV, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Svetlana KOJIROVA, L.N.Gumilyov Eurasian National University / Kazakhstan
Prof. Dr. Vidas KAVALIUSKAS, Vilnius Business University / Lithuania
Prof. Dr. Irina KREYDICH, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» / Ukraine

Prof. Dr. Nigar VALIYEVA, Azerbaijan University of Languages / Azerbaijan
Prof. Dr. Zahid MAMMADOV, Azerbaijan State Economic University / Azerbaijan
Prof. Dr. Masuma DAEI, Payame Noor University, Tabriz / Islamic Republic of Iran
Prof. Dr. Shahana HUSEYNOVA, Technical University of Berlin / Germany
Prof. Dr. Anar ISGANDAROV, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Shahnaz SHAHBAZOVA, Azerbaijan Technical University / Azerbaijan
Prof. Dr. Saodat MUKHAMEDOVA, Tashkent Pedagogical University / Uzbekistan
Prof. Dr. Rajesh KUMAR, Ministry of Textiles, Central Silk Office / India
Prof. Dr. Elshad MIRBASHIR OGHLU, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan / Azerbaijan
Prof. Dr. Shikar GASIMOV, Azerbaijan Technical University / Azerbaijan
Prof. Dr. Iya ZUMBULADZE, Kutaisi State University / Georgia
Prof. Dr. Andrey RAGULIN, Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation / Russia
Assoc. Prof. Dr. Arif HUSEYNOV, Azerbaijan State Agrarian University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Shakar MAMMADOVA, Baku State University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Shahlar BABAYEV, Azerbaijan State Agrarian University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Habiba ALLAHVERDIYEVA, Nakhchivan Teachers' Institute / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Rashid JABBAROV, Baku State University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Asiman GULIYEV, Azerbaijan State University of Economics / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Elov BOTIR, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after A.Navai / Uzbekistan
Dr. Hajer DOLANBAY, Mush Alparslan University / Turkey
Dr. Dashgin GANBAROV, Nakhchivan State University / Azerbaijan
Dr. Rovshan RAMIZOGHLU, Selcuk University / Turkey
Dr. Elchin HUSEYN, Azerbaijan State University of Oil and Industry / Azerbaijan

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ayten Muradzade
Baku State University
PhD in philology
pawion@mail.ru

**ABSTRACT LEXICON AS A SET OF ONOMASTIC
UNITS (BASED ON AZERBAIJANI, RUSSIAN AND
ENGLISH LANGUAGES)**

Keywords: proper names, Azerbaijan, English, Russian, language, abstract lexis

Açar sözlər: xüsusi adlar, Azərbaycan, ingilis, rus, dil, abstrakt leksika

Each culture has its own model of the world, which in linguistics is more often called a picture of the world. It is always difficult to comprehend the picture of the world; we do not notice how this picture of the world and, accordingly, the codes of culture are fixed in the signs of language. The picture of the world of another culture is more noticeable, it can be seen through the prism of language, if you pick up the key to the system of names.

“Language is a unique archive of the historical memory of the people, a reflection of their way of life, beliefs, psychology, morality, norms of behavior”. The culture code is a macro system of characteristics of the objects of the worldview, united by a common categorical property; it is a kind of conceptual grid, using which a native speaker categorizes,

structures and evaluates the world around him and his inner world.

Anthroponyms with a positive general evaluative component have certain emotional shades and include human names with sensory and sublimated private evaluative meanings. For example, the English anthroponym "Charity" is derived from the Latin *carus* "mercy". Charity is also the usual English form of the name of Saint Charity, an early Christian girl martyr who was tortured to death along with her sisters Faith and Hope. It is known as *Agape* in biblical Greek and as *Caritas*. Sublimated meaning and aesthetic evaluation are manifested in this anthroponyms when describing the emotional experiences of the bearer of the proper name.

Sensory private evaluative value and psychological evaluation, which were given to a person by his character traits, is also expressed in Russian anthroponyms, for example, "Lyubava" is a Slavic name, a more traditional form for an Old Slavic name than that of a similar name Love. Lyubava could be called a girl beloved, pleasant, dear to the heart.

The group of anthroponyms with sublimated private evaluative components includes proper names formed as a result of their figurative use, for example, in Azerbaijani anthroponymy, *Fərəc* is a male name, also acquires the meaning of "joy", although the direct meaning of the word is consolation. These features of the estimated meaning of the proper name are also reflected in the names *Fərəcəli*, *Fərəculla*.

Thus, anthroponyms with positive emotional and evaluative meaning in Azerbaijani, Russian and English languages are characterized mainly by sensory and sublimated private evaluative meanings, as well as emotional shades of affection, tenderness, warmth, admiration, delight, etc.

Sevinc Qarayeva

Bakı Slavyan Universiteti
biologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru
qarayevasevinc80@mail.ru

QƏLƏBƏYƏ APARAN YOL

Açar sözlər: müharibə, şanlı qələbə, igid ordu

Keywords: war, glorious victory, brave army

Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının 2020-ci ilin 27 sentyabr tarixində “Bu gün səhər Ermənistan silahlı qüvvələri bir neçə istiqamətdən müxtəlif növ silahlardan, o cümlədən ağır artilleriyadan istifadə edərək bizim yaşayış məntəqələrimizi, eyni zamanda hərbi mövqələrimizi atəşə tutmuşdur. Düşmən atəşi nəticəsində mülki əhali və hərbiçilərimiz arasında itkilər, yaralananlar var. Allah şəhidlərimizə rəhmət eləsin! Onların qanı yerdə qalmayacaqdır. Azərbaycan Ordusu hazırda düşmənin hərbi mövqələrinə atəşlər, zərbələr endirir və bu zərbələr nəticəsində düşmənin bir çox hərbi texnikaları sıradan çıxıb. Bu, erməni faşizminin növbəti təzahürüdür” (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin xalqa müraciəti, 2020) – xalqa müraciət etməsilə başlayan və elə həmin ilin 10 noyabrında tarixyüklü əhəmiyyətə malik, erməni tərəfinin kapitulyasiya aktını imzalaması nəticəsində 44 gün davam edən və Azərbaycan xalqının qələbəsi ilə nəticələnən II Qarabağ müharibəsi xalqımızın həyatında bir dönüş nöqtəsi olmuşdur.

44 günlük mübaribənin gedişatında Azərbaycan tərəfinin əsas üstünlüklərindən biri onun döyüş meydanında düşmənlə üz-üzə döyüşən mərd, qorxmaz oğulları ilə bərabər, gərgin döyüşlər zamanı dünya hərbi tarixində bir yenilik kimi yadda

qalan, düşməni heyrətə gətirən yeni strategiyaları tətbiq etməsi və ən müasir silah və texnologiyalardan istifadəsi idi. Məhz bu sadaladığımız amillər müharibənin müqəddəratını həll edərək, onun nəticəsini xeyrimizə dəyişdi. Nəhayət, qısa bir müddətdə uzun illərdir düşmən tapdığı altında olan torpaqlarımız düşmən əsarətindən azad oldu, düşmənin 30 il ərzində qurduğu beton sədləri, çoxsayda canlı qüvvəsi darmadağın edildi, erməni tərəfi canlı qüvvə ilə yanaşı böyük hərbi texnikasını da itirərək döyüş meydanından geri çəkilmək və kapitulyasiya etmək məcburiyyətində qaldı.

Nəticə etibarilə, Azərbaycan bir daha dünya ictimaiyyətinə Azərbaycan xalqının sarsılmaz əzmini, Azərbaycan Ordusunun döyüş qabiliyyətini göstərərək sübut etdi ki, 30 ildən artıq bir müddətdə bir çox Avropa və beynəlxalq təşkilatların həll edə bilmədiyi və “açılmaz düyün” adlandırdığı Qarabağ problemini Müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında Azərbaycanın şanlı ordusu çox qısa bir müddətdə - 44 gün ərzində həll etdi.

Beləliklə də, uzun illərdir yalanlar əsasında qurulan və dünyada tanılmağa çalışılan “Ermənistan ordusunun məğlubedilməzliyi” mifi külək kimi göyə sovruldu.

Əlbəttə ki, döyüşlərdə qələbənin əldə olunmasında ön cəbhədə əlində silah şücaət göstərən igid hərbiçilərimizlə bərabər, Azərbaycan xalqının da maddi və mənəvi dəstəyi böyük rol oynamışdır. Xalqın bütün təbəqəsindən olan insanlar bir yumruq halında Ali Baş Komandanımız və ordumuzun ətrafında birləşərək, onun arxasında dayanmışdı.

Xalq öz ordusuna heç bir ehtiyac və məcburiyyət olmadığı halda maddi və mənəvi dəstək olmağa çalışır, müxtəlif yaş qruplarından olan insanlar cəbhəyə getmək üçün kütləvi şəkildə hərbi çağırış məntəqələrinə axışır, Azərbaycan Ordusuna pul, tibb ləvazimatlar, qan, ərzaq, isti paltar, çadır, yun örtük və s. ilə yardım edirdi. Erməni işğalçılarına qarşı bu

müharibə ümumxalq xarakteri daşıyırdı. Tanınmış rus politoloqu Maksim Şevçenko bildirdi ki, müharibə zamanı Azərbaycan sakinləri birlik və yekdillik nümayiş etdirdilər ki, bunu da “bir millətin təzədən doğuluşu” adlandırmaq olar. Məhz bu məsələyə diqqət yetirən hərbi ekspertlər (Yuri Podolyak və b.) qeyd edirlər ki, azərbaycanlılar bu müharibədə fiziki itkilər verməyə mənəvi cəhətdən hazır idilər, ermənilər yox. Bu da müharibənin nəticəsinə öz təsirini göstərdi (Kərimov, 2022).

Daim öz xalqına və xalqının Vətən sevgisinə arxalanan Prezident İlham Əliyev 44 günlük Vətən müharibəsində xalqın dəstəyinin önəmini vurğulayaraq şəhid və qazi ailələri ilə görüşlərindən birində belə söyləmişdi: “Bizi qələbəyə aparan təkcə hərbiçilərimizin peşəkarlığı, qəhrəmanlığı, hərbi texnikamız yox, bizi qələbəyə aparan həm də Vətən sevgisi idi. Ən başlıca faktor, ən başlıca amil Vətən sevgisi idi (Əliyev, 2021: 1).

Prezident İlham Əliyevin uzaqgörən siyasəti və Heydər Əliyev məktəbinin təsiri altında Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması yolunda 27 ildən artıq bir müddətdə apardığı uğurlu siyasəti və məqsədyönlü diplomatik fəaliyyəti, ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənarında, beynəlxalq siyasi arenada qazandığı diplomatik nüfuzu, həyata keçirdiyi ordu quruculuğu və islahatlar, onun birbaşa rəhbərliyi və nəzarəti altında qəhrəman ordumuzun apardığı və qələbə ilə nəticələnən hərbi əməliyyatları, 30 ildir erməni işğalında olan torpaqlarımızın geri qaytarılması uğrundakı əzmlı mübarizəsi Azərbaycan xalqının haqlı olaraq apardığı Vətən müharibəsindəki qələbəsini labüd etmişdir. Bu qələbə Azərbaycanın Zəfər salnaməsinin şanlı səhifələrindəndir.

44 gün davam edən və 30 illik vətən, yurd həsrətinə son qoyan Vətən müharibəsi bir daha sübut etdi ki, Azərbaycan

xalqı, milli-etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq onun 3 rəngli bayrağı altında birləşən hər bir vətəndaşı vətənin dar günündə “Ali Baş Komandanın bircə əmrinə müntəzirik”– söyləyərək, bir amal ətrafında yumruq kimi birləşib onun müdafiəsinə qalxmağa hazırdır.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin xalqa müraciəti. (2020). Azərbaycan, 27 sentyabr.
2. Kərimov, Z. (2022). II Qarabağ müharibəsində qələbəmizi təmin edən amillər. Vətən müharibəsi: 44 günlük zəfər salnaməsi. Respublika elmi-praktik konfransı, 2-3 noyabr.
3. Əliyev, İ.H. (2021). Azərbaycanı qələbəyə aparan Vətən sevgisi idi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Bakının Binəqədi rayonunun Xocasən qəsəbəsində şəhid ailələri və müharibə əlilləri ilə görüşü. Xalq qəzeti, 17 iyul, 1 s.

Ulkar Mirzayeva
Baku Slavic University
PhD student
ulker.rzayeva.22@gmail.com

QUANTITATIVE NUMERALS AS COMPONENTS OF ENGLISH SLANG

Keywords: *literary language, American variant of English, quantitative numerals, slang words, Internet culture*

Açar sözlər: *ədəbi dil, ingilis dilinin amerikan variantı, kəmiyyət rəqəmləri, jarqon sözlər, internet mədəniyyəti*

In the context of expanding international cooperation, globalization and the development of Internet culture, the importance of studying slang in terms of terminology is not only not decreasing, but is steadily increasing. The role of slang in the field of Internet culture, media and entertainment industry is especially important. Slang is a kind of spoken language with a pronounced emotional and evaluative coloring.

According to Y.M.Skrebnev, "by informal colloquial speech we mean speech in conditions of spontaneity arising in informal colloquial speech due to the need for speech acts, in conditions of instantaneous language reactions occurring mainly in a dialogical form in an atmosphere of communicative immediacy (Skrebnev, 1985: 40).

This article considers quantitative numerals as components of English (American slang). The study analyzes the linguistic and cultural specificity of slang terms with a number component based on the material of the American variety of English.

The material of the study was the data of a sample from explanatory dictionaries and dictionaries of slang of the English

language. As Kostomarov V.G. notes, "slang opposes the official, generally accepted language and is fully understood only by representatives of a narrow circle of persons belonging to a particular social or professional group that introduced this word or expression into use" (Kostomarov, 1999: 246).

The intense gap between the literary traditional language and informal speech, i.e. slang, is due not only to the democratization of society, but also to its vulgarization. Slang has overtaken the literary language in its influence, thanks to popularization, which leaves its imprint on the language of the whole country. Thus, American slang reflects its own socio-cultural context. In their work, J.B.Greenock and J.L.Kittredge define the concept of slang as "a wandering language that adjoins literary speech and constantly tries to penetrate into the most refined society" (Greenough, Kittredge, 1961: 431).

The first group of slangs with the number component includes terms and term combinations with the seme "**Prison, death**": *two-time loser* – the term first appeared in the criminal circle of the USA in the 1950 s. In modern English slang, it is a person twice sentenced to prison for a serious crime, in a state where the third sentence is mandatory life imprisonment; *sixer* – the term is marked with two meanings: 1. a six-month prison sentence or a prisoner. 2. One of the castes in prison, serving mainly thieves. They serve for a common cause – the transfer of information, the performance of small tasks.

The second group of slangs with the number component includes terms and term combinations with the seme "**Human character**". Having systematized the connections between lexemes, we have identified two terms with a negative connotation – *"live one"* (a person who is easily fooled, made a victim or ridiculed, i.e. a simpleton); *"one-eye"* – this expression means a pejorative address to a person – an imbecile person,

stupid, not particularly intelligent. In American slang, it is often found as an abusive or censorious word (Ayto, 1998).

Below we will present a semantic field with slang units on the topic "***Relationships, family, separation***". Americans and American women are free in their views, thus emphasizing their independence. Often in America, relationships without obligations are cultivated, which is reflected in the slang term "*one night stand*".

Relationships are highly valued in the American family and even "more than any other nation, Americans believe in love and make a cult out of it." For Americans, starting a family is one of the most important steps in their lives. Only work and money can be more important.

Americans create a family only when they are able to support it, but at the same time they negatively consider the partner's attempt infidelity. Analyze a semantic field with slang units on the topic of "Treason": *two-time* (deceiving someone with whom you have a relationship, entering into a secret relationship with someone else at the same time) - I ended the relationship when I found out he was two-timing; *two-timer* (a person who cheats on his partner by entering into a secret sexual relationship with someone else);

Often in American slang culture, with the number component, there are semes associated with ***monetary units***: *two-bits* – a 25-cent coin (a quarter of a dollar); *big one* – a thousand dollars (the amount of 10 hundred-dollar bills) - The house in the background, we thought it for 70 grand in 1967, it would go for two hundred big ones now, easy; *ten-percenter* – intermediary agent who received 10% of the profit from the transaction; *forty-niner* - gold diggers (people born in 1949 – during the gold rush in the USA).

In the slang of sailors, the term "*deep-six*" is found - burial at sea because of a shipwreck or the release of a body into the sea, and in America, when burying a body, the traditional depth of the grave is six pounds deep.

In the American version of English, the following slang terms with a numerical component are found:

* the term "*nine to five*" means a work schedule starting from nine o'clock in the morning to five o'clock, namely during these hours people work in many offices from Monday to Friday: She's tired of working nine-to-five.

* the term "*ten-cent store*" is a store that sells a wide range of inexpensive goods at a price of five or ten cents: At age eighteen he opened a five-and-ten-cent store and soon owned several other stores and a wholesale business.

* the term "*eighty-six*" means "throw away, get rid of" or "refuse service". The term occurs in the slang of soda sellers of the 1930s, meaning that the product was sold out. There are various anecdotal evidence as to why the term "eighty-six" was used, but the most common theory is that it is a rhyming slang designation for nicks (an Old English school term meaning "to be alert").

* the term "*twenty-three skidoo*" - according to the first version, the phrase originated in American slang, which became popular at the beginning of the 20th century. This is a combination of two separate slang words, which were "23" and "skidoo" – it would mean being kicked out (from somewhere) or forced to leave quickly and quietly. It is said that its origin dates back to 1906. The word "Skidoo" was used to refer to a person who brought misfortune and, therefore, had to be kicked out immediately (Dalzell, 2009).

Another story of the origin of this phrase is connected with the Flatiron Building, which has a triangular shape and is

located at the intersection of Broadway and Fifth Avenue. The street is 23rd, and men often gathered there to watch women's skirts flutter in the wind, exposing their knees, which was caused by the shape of the building's ventilation grille. They would be asked to move away immediately, and the expression "23 Skidoo" appeared: The police threatened to imprison everyone in the crowd that did not 23 skidoo from the park; After hitting the motorcycle, the car driver stopped and he twenty-three skidoo toward the woods.

* the term "*twofer*" is a free coupon that entitles the bearer to purchase two tickets for the specified theatrical production at the price of one.

In the process of analyzing slang in the American version of the English language, we identified:

1. Based on our research, we can conclude that the vocabulary of American slang reflects the mentality of the American people, its value orientations and preferences. It performs a worldview function, shows people's relationships with each other, their attitude to various spheres of public life.

2. The analysis of slang units with a number component showed that the leading positions in the sphere of interests of Americans are occupied by study, gender relations, work, prison, but more reflect the negative side of society. The main trends in the use of such a number of slang units is the implementation of the function of expressiveness, as well as the need for a more concise and clear presentation of thoughts.

3. The study of slang with a numerical value in the English language revealed that the structure of terms is heterogeneous – there are two-component terms, also complex, where the numerals "one, two, ten, six" and its derivatives are most often found.

References

1. Skrebnev, Y.M. (1985). Vvedenie v kollokvialistiku. Saratov: Izd-vo Sarat., un-ta, 210 s.
2. Kostomarov, V.G. (1999). Yazykovoij vkus epohi. M., 246 s.
3. Greenough, J.B., Kittredge, G.L., (1961). Words and their ways in English speech. New York: Macmillan, 431 p. URL:[https://archive.org/details/ wordsandtheirwa06kittgoog](https://archive.org/details/wordsandtheirwa06kittgoog).
4. Ayto, J. (1998). The Oxford Dictionary of Slang. Oxford: Oxford University Press.
5. Dalzell, T. (2009). Dictionary of Modern American Slang and Unconventional English. New York: Routledge

Dadaş Məmmədov

AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu

dissertant

dadash@artscouncil.az

**REJİSSORLAR NAZİM MƏMƏDOV VƏ
BƏHMƏN ƏLİYEVİN "ŞAH VƏ XİDMƏTÇİ"
ANİMASİYA FİLMİNDƏ ŞAHIN OBRAZI**

***Açar sözlər:** Nizami Gəncəvi, Şah və Xidmətçi, animasiya, Nazim Məmmədov, Azərbaycan animasiya tarixi*

***Keywords:** Nizami Ganjavi, Shah and Maid, animation, Nazim Mammadov, Azerbaijani animation history*

Şah Şekspirin qəhrəmanıdır. Ən sadıq bəndələrinə belə amansız. Və eyni zamanda, şah ikimənalı və ziddiyyətli bir şəxsdir. Və bəlkə də o, səmimi qəlbdən yalnız ən yaxşısını istəyirdi. Düzdür, məqsədə çatmaq üçün vasitələr mübahisəli seçildi. Şah niyə belə hərəkət etdi, bu adamı nə motivasiya etdi? Bəlkə də özünü az qala tanrı hesab edirdi. Və insanların onun şəxsiyyətinə uyğun davranmasını tələb etdi. Bunu etiraf etmək istəməyən isə ölümə layiq düşməndir (Bertels, 1962).

Şahın teatr təbiəti. Onun bütün həyatı iddialı, bəzən axmaqlıq və həmişə daimi teatrdir. Onun əsl simasını həтта ona yaxın olanlara da ayırmaq çətindir (Bertels, 1956).

Şah obrazı öz mühitindən - təbiətdən və heyvanlar aləmindən təcrid olunmuş şəkildə deyil, təsvir edilmişdir. Cizgi filminin alleqoriyaları da yüksək humanist ideyaların ifadəsinə xidmət edir, müəllifləri ilk növbədə müasir cəmiyyət maraqlandırır (Hacıyev, 1980).

Şah cəmiyyətin ümumi vicdan funksiyasını öz üzərinə götürdü. Onun əlində güc var və o, sizi izləyir, beləliklə, sizi öz

davranışlarınıza nəzarət etməkdən azad edir. Nəticə etibarını ilə bizdə elə bir cəmiyyət yaranır ki, orada heç bir nəfəsi idarəolunmaz və hər hansı bir özünü məhdudlaşdırma yoxdur. Bu keyfiyyət - mütləq icazəlilik, meyitlər, başlar üzərində məqsədə çatmaq həvəsi insanların əksəriyyətində belə bir güclə formalaşmışdır (Makovelsky, 1954).

Şah xasiyyətinin uyğunsuzluğu və ikiliyi və bu ikilik bütün cizgi filmi boyu kəskin mənəvi mübarizədə - hökmdarla insan, eqoist və əxlaqlı insan arasında özünü göstərir. Beləliklə, şahın həyatı ilk növbədə özü ilə, eqoist və fərdi hissləri ilə mübarizəsində göstərilir (Nizami Gəncəvi, 1983).

Ədəbiyyat

1. Bertels, E.E. (1962). Seçilmiş Əsərlər. Nizami və Füzuli. M.: Şərq ədəbiyyatı.
2. Bertels, E.E. (1956). Nizami. Şairin yaradıcılıq yolu. M.: SSRİ Elmlər Akademiyası.
3. Hacıyev, A.A. (1980). İntibah və Nizami Gəncəvi poeziyası. Bakı. Qarağac.
4. Makovelsky, A.O. (1954). Nizamiana. Azərbaycan Elmlər Akademiyası Fəlsəfə İnstitutunun materialları. SSR.
5. Nizami Gəncəvi. (1983). "Yeddi gözəl". Bakı. Qarağac.

Aytəkin Seyidova
Bakı Slavyan Universiteti
aytekinseyid12@gmail.com

HEYDƏR ƏLİYEVİN TƏHSİLİN İNKİŞAFINA BÖYÜK QAYĞISI

Açar sözlər: Ümummilli Lider, təhsil, inkişaf, müəllim

Keywords: National Leader, education, development, teacher

Azərbaycan təhsilinin mühüm inkişaf mərhələləri ümummilli lider Heydər Əliyevin adı və fəaliyyəti ilə bağlıdır. Ümummilli liderin rəhbərliyi ilə bütün sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də konkret və məqsədyönlü addımlar atılmış, bu da təhsil siyasətinin etibarlı əsasının formalaşmasını təmin etmişdir. Ulu Öndərin təhsil sahəsinə diqqət və qayğısı əvəzsiz olub.

Hələ Azərbaycana rəhbərliyinin ilk dövründə Ulu Öndər elmin və təhsilin inkişafına lazımı diqqət yetirirdi: yüzlərlə azərbaycanlı gənc keçmiş SSRİ-nin aparıcı elm və təhsil mərkəzlərinə təhsil almağa göndərilirdi. Həmin gənclər Azərbaycan üçün çox vacib olan ixtisaslar üzrə təhsil alırdılar və respublikamıza bacarıqlı mütəxəssislər kimi qayıdırdılar. Azərbaycan gənclərinin hərbi sənətə yiyələnməsi üçün Cəmşid Naxçıvanski adına hərbi lisey yaradılıb. Azərbaycanda çoxlu sayda məktəb binası tikilərək istifadəyə verilib. Ölkədə yeni ali təhsil müəssisələri açılıb, təhsil ocaqlarının maddi-texniki bazası möhkəmləndirilib, lazımı avadanlıqla təchiz olunub.

Ulu Öndər Azərbaycana rəhbərliyinin ikinci dövrü olan 1993-2003-cü illərdə də bu sahənin fəaliyyətinin yüksəldilməsinə xüsusi diqqət göstərib. Bu illərdə Azərbaycanın təhsil sistemi təkmilləşdirilib və təhsilimizin dünya təhsil sisteminə inteqrasiyası üçün geniş imkanlar yaradılıb. Xeyli sayda məktəb binaları

tikilərək istifadəyə verilib, yeni dərslilər hazırlanıb və şagirdlərə pulsuz verilib. Təhsil üzrə müxtəlif proqram və layihələr hazırlanaraq uğurla həyata keçirilib (Hüseynova, 2004: 472).

1998-ci ildə Azərbaycan müəllimlərinin qurultayında ümummillil lider Heydər Əliyev geniş nitq söyləyib. Ulu Öndər təhsilimizin inkişafı ilə bağlı fikirlərini bildirib, tövsiyələrini verib. Müəllimlik peşəsini, müəllim əməyini həmişə yüksək qiymətləndirən müdrik rəhbər Heydər Əliyev deyirdi: “...Bizim müstəqil respublikamızda, Azərbaycan cəmiyyətində müəllim bu gün də, gələcəkdə də ən hörmətli insan kimi qəbul edilməlidir və müəllimlik peşəsi ən yüksək qiymətə layiq olan peşədir”.

Dahi rəhbər Heydər Əliyev təhsil sahəsi ilə bağlı mühüm fərman və sərəncamlar imzalayıb və bu sahənin inkişafında həmin sənədlərin xüsusi rolu olub.

Azərbaycan təhsilinin inkişafı sahəsində Heydər Əliyevin xidmətləri iki istiqamətdə getmişdir:

1) Heydər Əliyev millil tərbiyə və təhsilə dair nəzəri göstərişləri.

2) Heydər Əliyev millil təhsil quruculuğunda, təhsilin müxtəlif sahələrinin ahəngdar inkişaf yolunda gördüyü işlər.

Müdrik siyasi və dövlət xadimi Heydər Əliyevin parlaq ideyaları bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən qətiyyətlə həyata keçirilir. Son illər ölkəmizdə təhsil sahəsində həyata keçirilən islahatlar, layihələr, dövlət proqramları bu sahəyə böyük töhfələr verib və verir. 2005-ci ildə Azərbaycan dünya təhsil məkanına - Bolonya prosesinə qoşulub. Təhsilimizin dünya təhsil sisteminə inteqrasiyası istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilir. “2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı” çərçivəsində minlərlə gənc Türkiyə, Almaniya, Fransa, Kanada, Rusiya, Sinqapur, ABŞ, Litva, Böyük Britaniya, İtaliya və digər ölkələrin ən nüfuzlu universitetlərində təhsilin

müxtəlif pillələrində oxumağa göndərilib. Onlar respublikamızı üçün zəruri olan ixtisaslar üzrə təhsil alırlar. Xaricdə oxumağa göndərilmiş gənclərin müəyyən hissəsi artıq təhsilini uğurla başa vuraraq ölkəmizə qayıdıb və müxtəlif qurumlarda çalışır.

Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə reallaşdırılmış “Yeni Azərbaycana - yeni məktəblər” layihəsi çərçivəsində son illərdə ölkəmizdə müasir tələblərə cavab verən üç mindən çox məktəb binası tikilib istifadəyə verilib. Məktəblər yeni avadanlıqla təchiz edilib. Təhsil sahəsində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi istiqamətində əhəmiyyətli işlər görülüb (Mirələmov, 2003: 66).

Ulu Öndər Heydər Əliyev təhsil haqqında demişdir:

“Təhsil millətin gələcəyidir”;

“Mən dünyada müəllimdən yüksək ad tanımıram”;

“Bizim hər birimiz elmi dərəcəmizdən, biliyimizdən, təhsil səviyyəmizdən asılı olmayaraq, bütün nailiyyətlərimizə görə məktəbə, müəllimə borcluq”;

“Mən Azərbaycanın sadə vətəndaşıyam. Bu addan yüksək ad yoxdur. Ancaq bundan da yüksək ad müəllimlikdir”;

“Həyatını müəllimliyə həsr edən insanlar, həqiqətən, fədakar, xalqına, millətinə sədaqətli və eyni zamanda qəhrəmanlıq göstərən insanlardır”;

“Azərbaycan müəllimləri ən yüksək mənəviyyətə, vətəndaşlıq hisslərinə malik olan insanlardır”;

“Müəllimlik sənəti şərəfli bir sənətdir”;

“Bizdə təhsil çox inkişaf edibdir. Azərbaycanda, demək olar ki, təhsil almayan adam yoxdur”;

“Məktəbin, müəllimlərin ən əsas vəzifəsi bizim cəmiyyətimizə, xalqımıza, ölkəmizə dəyərli vətəndaşlar hazırlamaqdır”;

“Özünü müəllimliyə həsr etmiş insan ən şərəfli insandır”;

“Biz hamımız həyatımızda əldə etdiyimiz nailiyyətlərə, bütün varlığımıza görə müəllimə borcluq”

“Təhsil hər bir dövlətin, ölkənin, cəmiyyətin həyatının, fəaliyyətinin mühüm bir sahəsidir. Cəmiyyət təhsilsiz inkişaf edə bilməz”;

“Biz müstəqil dövlət olaraq özümüzün təhsil sistemimizi istədiyimiz kimi qururuq. İndiyə qədər

varanmış təməlin üzərində Azərbaycan təhsili, məktəbi bundan sonra daha da təkmilləşəcəkdir” (Əliyev, 2008: 400).

Ümummilli Liderimizin bu müdrik kəlamları Azərbaycan xalqının atalar sözlərinə çevrilib.

Azərbaycanda təhsilin dünyanın inkişaf tendensiyalarına və beynəlxalq standartlara cavab verən hazırkı səviyyəyə çatmasında Ümummilli lider Heydər Əliyevin xidmətləri az olmamışdır. İndi ölkəmizdə fəaliyyət göstərən ümumi, texniki-peşə, orta ixtisas, ali, eləcə də əlavə təhsil müəssisələrinin geniş şəbəkəsi, güclü elmi-pedaqoji kadr korpusu öz mənbəyini Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında təhsil sahəsində aparılan uzaqgörən və məqsədyönlü siyasətdən almış, həyata keçirilən genişmiqyaslı təhsil quruculuğu işi gələcək inkişafın güclü təməlini qoymuşdur. Bütün bunlarla yanaşı təhsil sistemində bir neçə islahatlar da aparılmışdır. 2003-cü ildə yeni ümumtəhsil məktəblərinin tikintisi, mövcud məktəblərin əsaslı təmiri və müasir tədris avadanlıqları ilə təmin olunmasına dair Dövlət Proqramı, xüsusi isdedada malik olan uşaqların (gənclərin) yaradıcılıq potensialının inkişafı üzrə proqram və bununla bağlı digər proqramlar və onların reallaşdırılması da təhsilin inkişafı ilə bağlı görülən işlərin bir qismidir (Xələfov, 2003: 431).

Bu gün Azərbaycanda təhsil sahəsi ilə yanaşı, elm, iqtisadiyyat, mədəniyyət, incəsənət və digər sahələr də çox sürətlə inkişaf edir.

Azərbaycan öz inkişafına görə dünyanın öndə gedən ölkələrindən biridir. Bütün bu nailiyyətlər isə yalnız və yalnız

ümummilli lider, qüdrətli şəxsiyyət Heydər Əliyev siyasətinin bəhrələridir.

Ədəbiyyat

1. Hüseynova, İ.M. (2004). Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu: monoqrafiya. Bakı, 472 s.
2. Mirələmov, H.F. (2003). Zəfər yolu: esse. Bakı, 66 s.
3. Əliyev, H. (2008). Dövlət xalq üçündür: Kəlamlar, sitatlar, aforizmlər. Bakı, 400 s.
4. Xələfov, A. (2003). Heydər Əliyev. Biblioqrafik məlumat kitabı. Bakı, 431 s.

Gulbaniz Alverdiyeva

Azerbaijan State Agrarian University
gulbaniz.alverdiyeva70@gmail.com

Gulriyya Mammadova

Azerbaijan State Agrarian University
mammadovagulriyya@gmail.com

THE CONCEPT OF DISCOURSE IN MODERN LINGUISTICS

Keywords: *speech, discourse, basic characteristics, discourse features and peculiarities, linguistics*

Açar sözlər: *nitq, danışiq, əsas xüsusiyyətlər, nitq xüsusiyyətləri və cəhətləri, dilçilik*

Many terms used in the scientific research field are characterized by multifaceted and contradictory characteristics. They certainly include such a concept as discourse. Many disciplines are associated with the study of discourse, for example, pedagogy, sociology, pragma-linguistics, speech linguistics, cultural studies, psycholinguistics, jurisprudence, etc. Each science and scientific direction approaches the study of discourse depending on the specifics of the subject.

Studying discourse as a subject of text linguistics, and discourse analysis as one of its methods, T.M. Nikolaeva considers discourse as “a polysemantic term of text linguistics, used by a number of authors in meanings that are almost homonymous” and identifies the main ones:

1) dialogue; 2) oral-conversational form of the text; 3) a group of statements related to each other in meaning; 4) coherent text; 5) a speech work as a given, oral or written.

Subsequently, the definition of “discourse” as a term of text linguistics was not limited to the text and “began to include a listing of the conditions under which this text is actualized.” In this case, it will be relevant to recall the definition of discourse proposed by T.A. van Dyck, who in modern linguistics holds the first place in describing this phenomenon, “as a speech flow, a language in its constant movement, absorbing the diversity of the historical era, individual and social characteristics of both the communicant and the communicative situation in which communication occurs. The discourse reflects the mentality and culture, national, universal, and individual, private” (Karasik, 2000: 5).

V.Z.Demyankov, relying on works on foreign linguistics, offers a more in-depth definition of discourse, which, according to Yu.S. Stepanov, the most complete in the modern theory of linguistics: “Discours is a discourse, an arbitrary fragment of text consisting of more than one sentence or an independent part of a sentence. Often, but not always, centered around some supporting concept; creates a general context that describes characters, objects, circumstances, times, actions, etc., determined not so much by the sequence of sentences as by the world common to the creator of the discourse and its interpreter, which is “built” according to the code of discourse deployment - this is the point from the point of view of “ethnography of speech”.

It should be noted that in this definition, discourse consists of signs and features characteristic of various disciplines - from semiotics to sociology, communication theory, modal logic, etc (Karasik, 2000: 390).

P. Serio believes that the concept of “discourse” cannot be combined with either empirical speech produced by the subject or with the text. This definition has many definitions: 1)

equivalent to the concept of “speech” , i.e. any specific statement; 2) a unit larger than a phrase; 3) the impact of the statement on its recipient, taking into account the situation of the statement; 4) conversation, as the main type of statement; 5) speech from the position of the speaker, as opposed to narration, which does not take into account such a position; 6) the use of language units, their speech actualization: language and speech are contrasted (langue/discourse); 7) a socially or ideologically limited type of statement, for example, feminist discourse; 8) theoretical construct intended for research into the conditions of text production (Grishaeva, 2006: 13).

Focusing on the interaction between the study of linguistic formations and the analysis of the conditions of the social context, M. Stubbs distinguishes three basic characteristics of discourse: 1) in formal terms, it is a unit of language, larger than a sentence in volume, 2) in information terms, discourse is associated with the use of language in a social context, 3) the discourse is interactive in its form, i.e. dialogical (Karasik, 2004: 390).

The above statements make it possible to assert that discourse is likened not only to text (oral and written) and dialogue, but to language and speech.

References

1. Karasik, V.I. (2000). On the tipax of discourse. Linguistic personality: institutional and personal discourse: Sat. scientific tr. Volgograd, s.5-20.
2. Grishaeva, L.I. (2006). Discourse, discursive event and text. Nomination and discourse: materials of reports. mejunar. Scientific conf.; Minsk. State linguist. №. Minsk, s.11 13.
3. Karasik, V.I. (2004). Yazikovoy krug: lichnost, konsepti, diskurs. M: Gnozis, 390 s.

Mehriban Hacızadə
Azərbaycan Dillər Universiteti
mehribanhacizade7@gmail.com

İNGİLİS DİLİNDƏ LÜĞƏT ANLAYIŞI. ELEKTRON LÜĞƏTLƏRİN ROLU

Açar sözlər: söz, elektron lüğət, ünsiyyət vasitələri, rəqəmsal, leksikoqrafiya

Keywords: word, electronic dictionary, means of communication, digital, lexicography

Dil mədəniyyətinə, zəngin dilə yiyələnmək sözləri danışqda dəqiq və düzgün işlətmək üçün xalqın mədəni səviyyəsində, elm və texnikanın inkişafında böyük rol oynayan ünsiyyət vasitəsinin tikinti materialı və əsası olan sözlərə, söz ehtiyatına yiyələnmək zəruridir. Lüğətçilik məhz belə bir ehtiyacın nəticəsində meydana çıxmışdır. Dilin leksikasındakı sözlərin bir qismini hamı tərəfindən başa düşülən və ancaq müəyyən şəraitdə işlədilən sözlər təşkil edir. İnsanlar öz təcrübələrində daha çox əksəriyyət tərəfindən başa düşülən və işlədilən sözlərin müəyyən hissəsini işlədirilər. Onlar işlətdikləri sözlərin mənasını, xüsusiyyətlərini öyrənmək istədikləri vaxt lüğətə ehtiyac duyulur. Dilin ümumi mənzərəsinin, sözün rəngarəngliyinin, mənasının təqdim edilməsində lüğətlərin rolu əvəzsizdir. Lüğət təsvir, izahetmə və ya başqa dilə tərcümə olunma yolu ilə seçilmiş sözlərin əlifba sırası ilə düzülərək izah olunması və onların məqsədə uyğun şəkildə verilməsidir. Lüğət termini iki mənada işlədirilir:

1) bir dildə olan sözlərin məcmusu, lüğət tərkibi mənasında;

2) bir dilə məxsus sözlərin əlifba sırası ilə düzülüşünün izahı mənasında.

Bunların birincisini leksika, ikincisini isə leksikoqrafiya araşdırır. Leksikoqrafiya yunan sözü olub, “lexikos” lüğət, “grafas” isə yazıram mənasını verərək dilçilikdə lüğətlərin tərtibi məsələləri və öyrənilməsi, bu və ya digər dilə məxsus sözlərin toplanması, onların sistemləşdirilməsi və lüğət şəklində nəşri, ümumi və xüsusi lüğətlərin toplusu ilə məşğul olan sahədir. Leksikoqrafiyada əsas məsələ lüğətlərin tərtibi prinsiplərini, xüsusiyyətlərini, növlərini nəzəri və praktik cəhətdən öyrənməkdir. O, əvvəla, hər bir lüğətin spesifik vəzifəsini müəyyənləşdirir, ikincisi, hər bir milli dilin lüğətlər sistemini hazırlayır. Lüğət hər bir xalqın milli mədəni-məişət xüsusiyyətlərini yaşadır, ictimai tələblərə cavab verir, dillərin qarşılıqlı əlaqəsinə təsir edir (Nesi, 2000: 839-847)

Lüğətçilikdə ən vacib məsələ lüğətlərin sözlüyünü yaratmaq, seçmək, tərtib etməkdir. Lüğətlərin tipindən, məqsədindən asılı olaraq, sözlük ya ümumi, ya terminlər, ya da müəyyən semantik söz qrupları əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Adətən lüğətə aktiv işlədilən, hamının başa düşdüyü, ədəbi dil və etik normalara uyğun gələn sözlər daxil edilir. Lakin lüğətdə izah olunmayan sözlərə bunları daxil edə bilərik: 1) ölkə, şəhər, çay və s. adları; 2) müasir dövrdə dildə işlənməyən qəliz tələffüz olunan müxtəlif mənşəli sözlər; 3) yalnız bir məhəlləyə aid sözlər; 4) qeyri-etik sözlər; 5) xüsusi terminlər və s.

Hələ XX əsrin 60-cı illərində E.Vyuster kompüteri lüğətlərin tərtibi zamanı terminoqrafiya işləri, tərcümə ekvivalentlərinin təqdim edilməsi, eləcə də terminologiya fəaliyyətinin koordinasiya məqsədilə axtarış və yaddaş üçün vasitə kimi görürdü. Müasir dövrdə lüğətlərin tərtib edilməsində müxtəlif proqram vasitələrin-dən istifadə olunur. Müxtəlif sahələrin elektron lüğətləri sisteminin inkişafı son illər çox böyük sürətlə gedir.

Elektron lüğətlər (e-lüğətlər) informasiya texnologiyalarının yeni spesifik növünü özündə əks etdirir, informasiyanın əldə edilməsinə və bu informasiyanın dilin müxtəlif aspektlərinin öyrənilməsi zamanı istifadəsinə imkan verir. Burada informatikanın vasitələri (aparat və proqram təminatları), həm də metodları (informasiya modelləşdirilməsi, sürətlərin tanınması və s.) mühüm rol oynayır. Nəhayət, elektron lüğətlər əsas verilənlərin təşkilinin tamamilə yeni üsulunu və informasiya ilə işin yeni növlərini verir. Elektron lüğətlərin yaranmasına obyektiv səbəb odur ki, onların köməyi ilə lüğətin həcmi, lüğətdə lazımı məlumatların tez və sürətli axtarışı, məzmunun indiki məqama uyğunluğu problemini həll etmək mümkündür.

V.P.Berkovun fikrincə, 21-ci əsrin elektron lüğəti aşağıdakı xüsusiyyətlərə və tələblərə cavab vermək imkanına malik olmalıdır:

1. Əhatə dairəsinə görə qeyri-məhdud.
2. İstifadəçinin ehtiyaclarından asılı olaraq informasiyanın mərhələli çıxarılmasının təmin edilməsi.
3. Lüğətin səsli olması imkanı.
4. Giriş və çıxış dillərinin sözləri haqqında tam qrammatik məlumat, transkripsiya proqramları ilə xüsusi adlar haqqında geniş material vermək bacarığı.
5. Qrafik illüstrativ materialı daxil etmək bacarığı (Berkov, 1996: 248).

Müasir dünyamızda texnoloji yeniliklərin verdiyi imkanlardan leksikoqrafiyada da geniş istifadə olunmaqdadır. Belə ki, çağdaş dövrümüzdə elektron lüğət anlayışı geniş auditoriya qazandığı kimi, elektron lüğətçilik sahəsində də leksikoqrafik tədqiqatlar üçün mənbə formalaşmaqdadır. Elektron lüğətlərdə multimedia vasitələrindən istifadə olunur ki, bu lüğətlərin ən böyük üstünlüyü axtarışın yüksək sürətidir.

Elektron lüğətlərin iki əsas növü var: CD-ROM lüğətləri və onlayn lüğətlər. CD-ROM lüğətlərinə aiddir: Advanced Learners üçün “Macmillan ingilis dili lüğəti” (Macmillan English dictionary), Advanced learner’s üçün “Oksford ingilis dili lüğəti” (Oxford English dictionary), “ABBYY Lingvo x 13” və başqaları. Məsələn, “Çağdaş İngilis Longman Dictionary” (Longman Dictionary of Modern English) lüğəti Amerika və ingilis tələffüzünü təmin edir, sözlərin mənşəyini verir, söz tezliyini göstərir, insanlar, yerlər və əşyalar üçün 7000 ensiklopedik giriş ehtiva edir.

Beləliklə, qeyd etmək lazımdır ki, elektron lüğətlərin tərtibi hələ də inkişaf mərhələsindədir və bu gün onu tam qiymətləndirmək qeyri-mümkün görünür. Kiber lüğətlərin səmərəliliyi, daim yenilənməsi onların etibarsızlığını müəyyənləşdirir, çünki leksikoqrafiya dilin normallaşdırılması funksiyasını yerinə yetirir və bu, əhəmiyyətli dərəcədə mühafizəkarlıq tələb edir.

Elektron lüğətlərin yaradılması praktiki leksikoqrafiyanın perspektivli, fəal inkişaf edən sahəsidir. Elektron lüğət axtarış vaxtını azaldır, qeyri-məhdud miqdarda məlumat daxil etmək qabiliyyətinə malikdir, təkcə lüğət girişinin adı ilə deyil, həm də kağız versiyada qeyri-real olan bütün böyük həcmdə lüğətlər vasitəsilə eyni vaxtda axtarışı təmin edir, səsli sözlər və lüğət girişləri, istifadəsi asandır.

V.Seleqey qeyd etdiyi kimi, yaxşı elektron lüğətlərin əsas üstünlüyü dil qanunları aydınlaşdıqda sözün çoxölçülü portretinin yaradılmasıdır (Seleqey, 2012: 53-54).

Ədəbiyyat

1. Nesi, H. (2000). Electronic Dictionaries in Second Language Vocabulary Comprehension and Acquisition: the State of the Art. Proceedings of the Ninth EURALEX

International Congress, EURALEX, pp.839-847. URL:
http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2000/099_Hilary%20Art.pdf

2. Berkov, V.P. (1996). Dvuyazychnaya leksikografiya. SPb.: SPU, 248 s.
3. Selegey, V.P. (2012). Lingvisticheskiye problemy avtomaticheskogo sozdaniya internet-korpusa russkogo yazyka. Innovatsii i vysokiye tekhnologii : tr. 55-y nauch. konf. MFTI. M.: Izd-vo Moskovskogo fiziko-tekhn. in-ta, s.53-54.

Mehriban Məmmədova
Bakı Slavyan Universiteti
mammadovamehriban2021@gmail.com

İBTİDAI SİNİF ŞAĞIRDLƏRİNDƏ ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEV İRSİ ƏSASINDA MİLLİ- MƏNƏVİ DƏYƏRLƏRİN FORMALAŞDIRILMASI

Açar sözlər: təhsil, ibtidai məktəb, milli-mənəvi dəyərlər

Keywords: education, elementary school, national and moral values

Bu gün təhsil sahəsində həyata keçirilən islahatların əsas məqsədi Azərbaycan təhsil sisteminin təhsilin bütün mərhələ və istiqamətlərində müvafiq dövrün tələblərinə uyğun şəkildə dəyişikliklərin aparılması ilə, onun dünya standartlarının tələblərinə cavab verəcək formada qurulmasıdır. Müasir təhsil sisteminin ən aktual məsələlərindən biri isə yetişməkdə olan gələcək nəsillərin Azərbaycan dövlətiçiliyinin siyasətinə uyğun olaraq, milli-mənəvi dəyərlərə yiyələnmiş, vətənpərvər bir şəxsiyyət kimi formalaşdırılmasıdır. Burada əsas yük mənəvi tərbiyənin inkişafında, əldə olunmuş biliklərin əqidəyə çevrilməsində, şəxsiyyətin əxlaqi-mənəvi tərbiyəsinin əsasını təşkil edən ümumtəhsil məktəblərinin və orada düzgün istiqamətdə, müasir dövrün tələblərinə cavab verəcək şəkildə həyata keçirilən təlim-tərbiyə prosesinin üzərinə düşür. “Təhsilin ilk pilləsindən uşaqların əxlaqi cəhətdən düzgün tərbiyə edilməsi onların fəal həyat mövqeyinin müəyyənəşdirilməsi, qarşılıqlı qoyduqları məqsədə çatmaları deməkdir” (Abbazadə, 2022).

Müasir dövrdə Azərbaycanın təhsil quruculuğu sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlərin özülü Ulu Öndər Heydər Əliyevin

“Təhsil millətin gələcəyidir” ideyasına əsasən qoyulmuş, davamlı təhsil siyasətinin nəticəsi olaraq bu günə kimi düzgün istiqamətdə həyata keçirilməkdədir. Bu uğurlu siyasətin davamı 9 iyun 2009-cu il tarixində Ölkə başçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamına əsasən təsdiq olunmuş “Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”nda təhsilin əsas məqsədləri qismində müəyyən edilmişdir. Burada da qeyd olunduğu kimi Azərbaycan təhsilinin əsas məqsədi: “Azərbaycan dövləti qarşısında öz məsuliyyətini dərk edən, xalqının milli ənənələrinə və demokratiya prinsiplərinə, insan hüquqları və azadlıqlarına hörmət edən, vətənpərvərlik və azərbaycançılıq ideyalarına sadıq olan, müstəqil və yaradıcı düşünən vətəndaş və şəxsiyyət yetişdirmək” (Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2009).

Buradan da görüldüyü kimi, Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyev və onun layiqli davamçısı İlham Əliyev Cənabları hər zaman gələcək nəsillərin milli-mənəvi dəyərlərə, yüksək mənəviyyətli və zəngin əxlaqi təcrübəyə yiyələnməsində, onun hərtərəfli inkişafının təmin edilməsində Azərbaycan təhsilinin nə dərəcədə önəmli olduğunu vurğulamışdılar. H.Əliyev özü savadlı, dərin elmi biliyə və yüksək intellektə malik bir şəxs kimi çox gözəl anlayırdı ki, Azərbaycanın beynəlxalq miqyasda tanınmasında onun güclü iqtisadi qüvvəsi ilə bərabər, savadlı gənclərə də ehtiyacı var.

Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin vəfatından 20 ilə yaxın bir müddət keçməsinə baxmayaraq, onun uzaqgörən siyasəti, ideyaları, məsləhət və tövsiyələri yetişməkdə olan Azərbaycan gəncliyi üçün mayak rolunu oynayır. Onun 1996-cı ildə Müstəqil Azərbaycan Respublikası Gənclərinin Birinci Forumunda “Gənclərimizin qarşısında duran əsas vəzifələrdən

biri mənəvi tərbiyə məsələsidir, ...mənəvi tərbiyəni daim aparmaq lazımdır və gənclərimizi yüksək mənəviyyat ruhunda tərbiyələndirmək lazımdır. Ümumbəşəri dəyərlər, Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərləri hər bir gənc tərəfindən mənimsənilməlidir. Mənəviyyat olmayan yerdə heç bir şey ola bilməz ...Gənclərimiz milli ruhda tərbiyələnməlidir, bizim milli-mənəvi dəyərlərimizin əsasında tərbiyələnməlidir. Gənclərimiz bizim tariximizi yaxşı bilməlidir, keçmişimizi yaxşı bilməlidir, dilimizi yaxşı bilməlidir. Milli dəyərlərimizi yaxşı bilməlidir. Milli dəyərlərimizi, ənənələrimizi yaxşı bilməyən, tariximizi yaxşı bilməyən gənc vətənpərvər ola bilməz...” (Əliyev, 2002) fikirləri bu gün də aktuallığını itirməmiş, müasir gəncliyimizin və təhsilimizin inkişafında mənəvi devizə çevrilmişdir.

Müasir mərhələdə Azərbaycanın ümumtəhsil məktəblərinin əksəriyyətində “Heydər Əliyev irsinin öyrənilməsi” mövzuna həsr olunmuş dərslər keçirilir. Bu qəbildən olan dərslərin keçirilməsinin əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasının dövlət quruculuğu sahəsində həyatını “Hər bir vətənpərvər adam, millətini, xalqını sevən hər bir azərbaycanlı Azərbaycanın müstəqilliyinin daimi, dönməz olması üçün iradi səy göstərməlidir” ideyası ətrafında formalaşdıran, dahi şəxsiyyət, öz qırılmaz iradəsi ilə Azərbaycanın müstəqilliyi, onun torpaqlarının azadlığı və bütövlüyü uğrunda daim mübarizə aparmış, Ulu Öndər Heydər Əliyevin keçdiyi nümunəvi həyat yolu və genişmiqyaslı, yaradıcı siyasi fəaliyyəti, bu yolda əldə etdiyi nailiyyətlər, ölkədə siyasi sabitliyin və iqtisadi dirçəlişin yaranması, Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə nüfuzunun artması, həyata keçirilən sosial-iqtisadi layihələr, qazanılan uğurlar barədə şagirdlərə ətraflı məlumatlar verməkdən ibarətdir.

Bildiyimiz kimi, bir çox bilik və anlayışların təməli, bünövrəsi ibtidai siniflərdə qoyulur. Bu səbəbdən də fenomenal bir şəxsiyyət kimi, Heydər Əliyev irsinin, onun ideyalarının öyrənilməsi və tədrisinə də sistemli və ardıcıl şəkildə ibtidai siniflərdən başlanılması məqsədəuyğundur. Məhz elə ibtidai təhsil pilləsindən başlayaraq Ulu Öndərin bir müstəqil Azərbaycanın yaradıcısı və dahi şəxsiyyət kimi obrazını açıb göstərmək, uşaqların gözləri önündə onun psixoloji portretini formalaşdırmaq, Ümummilli Liderin Azərbaycan xalqı, millətin azadlığı, dövlət quruculuğu sahəsində apardığı islahatları, vətənpərvərliyi, ana dilimizin qorunması uğrunda mübarizəsi və s. haqqında məlumat verməklə, uşaqlara artıq kiçik məktəb yaş dövründən etibarən maarifləndirici söhbətlər aparmaq lazımdır. Hər bir müəllim bilməlidir ki, tərbiyə işində tanınmış, gözönündə olan şəxslərin nümunəsi güclü təsir effektinə malikdir. Çünki, şagirdlər istər valideynlərin, istərdə də müəllimlərinin söylədikləri, ətraf mühit və ya televiziya ekranında gördükləri, kitablardan oxuyub tanıdıqları görkəmli şəxsiyyətlərin, qəhrəmanların həyatını, fəaliyyətini, yaşayıb-yaratdıqlarını öyrəndikcə, onların obrazlarını gözləri qarşısında canlandırır, həmin şəxslərdən nümunə götürür və hətta onlara bənzəməyə çalışırlar. Bu səbəbdən də, uşaqların nümunə götürəcəkləri şəxslərin düzgün seçilməsi çox vacibdir. Burada məsuliyyət daha çox məktəb müəllimlərinin və dərslük müəlliflərinin üzərinə düşür. Çünki, ilkin mərhələdə əsas məlumat və bilikləri müəllimlərin rəhbərliyi altında müxtəlif dərslük, dərs vəsaitləri, əlavə oxu materialları vasitəsilə əldə edən şagirdlər, oradakı obrazlardan nümunə götürürlər. Bu nümunələrin məktəblilərə, xüsusilə də kiçik yaşlı məktəblərə düzgün seçilərək, təqdim olunması vacibdir. Sevindirici haldır ki, müasir mərhələdə tədris olunan fənlərdən asılı olmayaraq, şagirdin hər gün təmasda olduğu dərslük və dərs vəsaitlərinin

hər birində Ümummilli Liderinin həyat yolunu və quruculuq fəaliyyətini əks etdirən müxtəlif mövzu və mətnlərə rast gəlmək mümkündür.

Beləliklə, əminliklə qeyd edə bilərik ki, Respublikanın ümumtəhsil məktəblərində “Heydər Əliyev irsinin öyrənilməsi” layihəsi çərçivəsində Ümummilli Lider Heydər Əliyevin irsindən məqsədyönlü formada ibtidai sinif şagirdlərinin milli ideologiyaya sadıq, vətənpərvər ruhda böyümələri, kamil bir şəxsiyyət kimi formalaşmaları və ümumilikdə şagirdlərinin dünyagörüşünü zənginləşdirilməsi üçün istifadə olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, ibtidai siniflərdə şagirdlərin tərbiyəsində müəyyən fənlərin tədrisi zamanı Heydər Əliyevin şəxsi nümunəsi, elmi irsinin təhlili qədər onun keçdiyi həyat yolu, siyasi fəaliyyəti, dövlətçiliklə bağlı fikirləri də mühüm rol oynayır.

Ədəbiyyat

1. Abbaszadə, J.T. (2022). İbtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində Heydər Əliyev irsindən istifadənin səmərəli təşkilinin sistemi. Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoferatı. Bakı.
2. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2009). Bakı: Təhsil. (www.edu.gov.az).
3. Əliyev, H.Ə. (2002). Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı: Təhsil.

Olesya Imanova
Baku State University
master student
ol.imanova.1999@gmail.com

**NAMES OF GEOGRAPHICAL OBJECTS AS
COMPONENTS OF MEDICAL TERMINOLOGY
IN RUSSIAN**

Keywords: *eponyms, geographical nominations, medical terminology, Russian language, synonymous terms*

Açar sözlər: *eponimlər, coğrafi nominasiyalar, tibbi terminologiya, rus dili, sinonim terminlər*

As is known, one of the important tasks of linguists in the study of the linguocultural picture of the world of the Russian person is the unity of the conscious unconscious, as well as the interaction of language and worldview. At the present stage of the formation and development of human perception of the world, "... it is difficult to demand unity and harmony of views from a person who, on the one hand, is vitally connected with his epoch, and at the same time borrows a lot from various sources of previous eras for his "picture of the world" ...".

Modern medical terminology is the result of the centuries-old development of world medicine and medical science. Regardless of the language of the country in which medical terminology is used, it contains a significant proportion of words and word-forming units, as well as general structural and semantic models.

We analyze medical terminology within the framework of the system to which it naturally belongs, namely the vocabulary of the scientific language. But when considering

eponyms as part of medical terms, we can say that it often goes beyond the limits of scientific terminology.

This work is devoted to the consideration of the means of verbalization of geographical nominations in Russian medical terminology. The following tasks are solved in the study:

1) to determine the means of reflecting eponyms-toponyms in medical terminology, according to which its modeling, structuring and analysis will take place;

2) to structure lexical and semantic groups of eponyms-toponyms and to determine their role in the structure of Russian medical terminology;

3) to identify and analyze medical terms that contribute to the explication of the concept of "eponym-toponym" in the Russian language.

The purpose of this work is to provide a linguoculturological characterization of eponym terms with a toponymic component in Russian medical terminology. Familiarization with the theoretical literature allows us to conclude that linguists V.F. Novodranova, E.V. Bekisheva, Izvekova T. F. cite various classifications of eponym terms in the medical literature. In the course of the study of terminological material, linguistic and linguoculturological analysis is applied.

Eponym terms play an important role in naming new phenomena or discoveries in the field of medicine in connection with the established international tradition of naming a particular discovery or invention after the scientist who made this discovery or invention; geographical object (where the spread of the disease first began), a patient who discovered this or that disease. Today it is difficult to find a field of medicine where eponyms are not used to one degree or another. They form a significant part of medical terminology,

because, due to the presence of a proper name in the term, it can be the only acceptable one: synonymous terms do not always reflect the essence of the concept, and the definition of the concept using a verbose descriptive construction is not a convenient way to convey the meaning of the term. During the study of medical terms-eponyms with a geographical name component, we identified the following lexico-thematic groups:

1. from the name of the water area: *Ross River fever* is a viral infectious disease, first described in 1928 in the Ross River Valley (Australia), where seasonal outbreaks of the disease were observed (from December to June); *West Nile virus* is a fever carried to people by mosquitoes of the genus *Culex* living along the West Nile; *Ebola fever* is acute viral disease. The first cases of Ebola virus disease were reported in 1976, when two outbreaks of a previously unknown disease occurred in Nzara (Sudan) and in Yambuku (Democratic Republic of the Congo). At the beginning of the 21st century, an outbreak of the disease occurred in a village located next to the Ebola River.

2. from the name of the city: *Lyme disease* (borreliosis – the zoonym *Borrelia* – a type of tick is involved in the formation of this term) – in 1975, an epidemic outbreak of tick-borne borreliosis occurred in the town of Old Lyme (Old Lyme), Connecticut; *encephalitis St. Louis* is an acute infectious disease. The "geographical" name of *encephalitis* is associated with the city of St. Louis, Missouri, where an outbreak of the disease occurred in 1932-33, after which it was isolated as a separate nosology; *La Crosse encephalitis* is an acute viral infection. *La Crosse encephalitis* was first spread in La Crosse in 1963; *Lassa fever* is a viral infectious disease characterized by fever, intoxication, disorders of the central nervous system.

The disease got its name because it was first discovered in 1969 in the Nigerian city of Lassa, after an outbreak of the disease occurred in a local hospital.

3. from the name of the country: *German measles* – originally rubella was considered a type of measles or scarlet fever due to the presence of a similar rash, but in 1814 in Germany it was isolated as a separate disease (hence the synonymous name "German measles"); *English disease* – (medical name – rickets). For the first time this disease was mentioned in England of the XVII century (1645). Probably, this was due to the lack of sunlight in the climate of that region. During the Industrial Revolution, children of that time were forced to grow up in cramped, sunless settlements.

4. from the name of mountains and mountain ranges: Rocky Mountain spotted fever is an acute infectious disease. The disease got its name because the first large-scale outbreak of the disease occurred among the first settlers in the foothills of the Rocky Mountains, mainly in the Bitterroot River Valley in Montana.

5. from the name of the region: *Omsk fever* is an acute infection occurring with intoxication and fever. In the spring of 1945, cases of an unknown disease appeared in the Omsk region, which subsequently gave the name of the disease; *Volyn fever* is a febrile disease, the medical signs of which were first encountered and described in 1915 in Volyn.

6. from the name of the island: *Bornholm's disease* – benign dry pleurisy. Epidemic myalgia was first observed on the Danish island of Bornholm.

The study revealed that the selected group of medical terms –eponyms with a toponym component contribute to the formation of terminological competence not only for doctors, but also for linguists. Let's consider some conclusions:

I. During the study of medical terms on the material of medical, terminological and encyclopedic dictionaries, we identified 13 eponym terms. When studying the semantic structure of medical terms of eponyms, we identified 6 main thematic groups: 1. from the name of the water area (3 lexemes); 2. from the name of the city (4 lexemes); 3. from the name of the country (2 lexemes); 4. from the name of mountains and mountain chains (1 lexeme); 5. from the name of the region (2 tokens); 6. from the name of the island (1 token).

II. The largest number of terms-eponyms with a geographical nomination is present in the infectological section of medicine. This is mainly due to the pathogens of infection, often the toponymic name is associated with a bacterium, insect or virus, and only in one case (English disease) – it was due to the geographical location of the country (in England, the weather is constantly cloudy, which led to the appearance of rickets in children).

III. Thus, medical terms-eponyms with a geographical nomination are characterized by a wide range of its lexical representation, or terminological density, which indicates its socio-cultural relevance.

Səbuhi Məmmədov

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
magistrant
sabuhiitv@gmail.com

“RÜSTƏM İBRAHİMBƏYOV FENOMENİ” ADLI MƏQALƏNİN TEZİSİ

Açar sözlər: Rüstəm İbrahimbəyov, rejissor işi, ssenari, aktyor oyunu, pyes, tamaşa

Keywords: Rustam Ibragimbekov, director's work, script, acting, play, spectacle

Rüstəm İbrahimbəyovun həyat və yaradıcılığı, həmçinin onun kinodramaturgiyası bu məqalənin əsas tədqiqat obyektini kimi nəzərdə tutulub. Onun yaradıcılıq yolu məqalədə çoxşaxəli olaraq (məsələn, nəsr, teatr və kinodramaturgiya və s. kimi bir çox yaradıcılıq fəaliyyətləri) ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirilib. Belə ki, sənətkarın bir çox hekayələri (məsələn: “Mürəbbəsiz çörək”, “Ad günü”, “Bizim tində”, “Qış gecəsi”, “Nəğmə dərsi”, “Heyvanlara məhəbbət”, “Çay gəmisində”, “Ezamiyyətdə” və o cümlədən, bəzi povestləri də (məsələn: “Unudulmuş avqust”, “İşgüzar səfər”, 9-cu Xrebtovıda”) zamanla onun kino sahəsindəki üslub keyfiyyətlərinin formalaşdırıb (Məmmədov, 2007: 814).

Rüstəm İbrahimbəyovun dramaturgiya yaradıcılığına da nəzərə yetirilib. Dramaturqun 15-dən çox pyesi (“Qum üzərində ev”, İstintaq və ya həqiqət anı”, “Şirə bənzər” və digər əsərləri) dünyanın yüzdən çox teatrlarında (Rusiya, Belarus, Gürcüstan, Qazaxıstan və digər ölkələrdə) tamaşaya qoyulub. Eyni zamanda o, 1989-cu ildə, özünün “İbrus” adlı teatrını da təsis edib. Və nəhayət, bu kimi təcrübələr onun bir çox

ssenarilərinə də təsir edərək, (məsələn, “Səhranın bəyaz günəşi”, “Bir cənub şəhərində”, “Urqa – Məhəbbət dairəsi”, “Günəşdən usanmışlar”, “Əlvida, cənub şəhəri” və digər filmlərində) onun kinodramaturgiyasını fundamental səviyyəyə çatdırmış və kinoda baş qəhrəmanların daxili və xarici konfliktlərinin canlı təsvirini vizual rejissura elementləri ilə yaratmasına təkan vermişdir. Məqalədə Rüstəm İbrahimbəyovun kinossenariləri haqqında qısa məlumatlar verilib, həmçinin onun Azərbaycan kinematografiyasının inkişafına və yüksəlişinə verdiyi töhvələr, xüsusilə vurğulanıb.

Ədəbiyyat

1. Məmmədov, R. (2007). Azərbaycan Milli Ensiklopediyası: Azərbaycan. Kino. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Elmi Mərkəzi, 814 s.

Sevda Mirzəyeva
Bakı Slavyan Universiteti
sevda.djabiyeva@gmail.com

TORPAQLARIMIZA SAHİB ÇIXDIĞIMIZ KİMİ, TƏBİİ SƏRVƏTLƏRİMİZƏ DƏ SAHİB ÇIXMALIYIQ

Açar sözlər: əlverişli iqlim, təbii ehtiyatlar, ekoloji terror

Keywords: favorable climate, natural resources, ecological terror

Azərbaycanın ayrılmaz bir parçası olan Qarabağ öz coğrafi mövqeyinə, təbii və tarixi xüsusiyyətlərinə görə digər ərazilərimizdən seçilir. Qarabağın ekologiyası, zəngin fauna və flora aləmi, bərəkətli, münbit torpağı, təbii şəraiti, təmiz havası, reliktiv meşələri, yeraltı və yerüstü sərvətləri, bol sulu çayları, mineral bulaqları, bir sözlə, əlverişli iqlimi bir insana yaşaması üçün lazım olan hər şeyi var.

Qarabağ təkcə ekoloji cəhətdən yox, həm də tarixi cəhətdən təkcə Azərbaycanda və Qafqazda deyil, həmçinin postsovet məkanında tanınmış, bir çox tarixi-arxeoloji tədqiqatların obyektinə olmuşdur. Təsədüfə deyil ki, ilk insan məskanlarından sayılan Aزیğ mağarası da məhz qədim Qarabağ ərazisində, daha dəqiq desək, Füzuli şəhərindən 14 km şimal-qərbdə yerləşir.

Tarixə nəzər salsaq görürük ki, Qarabağ ərazisinin bu qədər önəmli coğrafi mövqedə yerləşməsi və təbii sərvətlərlə zəngin olması onun uzun illərdir ki, Azərbaycan və Ermənistan dövlətləri arasında konfliktli ərazi olmasına səbəb olmuşdur. Hətta 1980-ci illərin sonlarından başlayaraq Ermənistan tərəfi Azərbaycanın tarixi torpağı olan Qarabağa açıq formada ərazi iddiası irəli sürmüş, etnik zəmində təxribatlar, terror əməlləri həyata keçirməyə başlamışdır. Zamanla mənfur

düşmənlərimizin dünyanın da göz yumduğu bu hərəkətləri böyük münaqişəyə çevrilmiş və nəticə etibarilə, 30 ildən artıq davam edən Azərbaycana və onun ərazi bütövlüyünə qarşı hərbi təcavüzlə nəticələnmişdir. Lakin, Azərbaycan xalqı heç bir zaman bu təcavüzlə barışmamış, gec, ya da tez bizə əcdadlarımızdan qalan tarixi torpaqlarımızın geri alınacağına inam hissi ilə yaşamışdır. Hətta Cənab Prezident dəfələrlə öz çıxışlarında bəyan etmişdir ki, “Azərbaycanın ərazi bütövlüyü heç bir danışıqlar mövzusu deyil. Azərbaycan imkan verməyəcək, onun torpaqlarında ikinci bir erməni dövləti yaradılsın” (Sadıqov, 2021).

Nəhayət, çoxdandır gözlənilən 2020-ci ilin sentyabrında Ermənistanın Azərbaycana qarşı törətdiyi növbəti hərbi tərribatlara cavab olaraq başlayan və Azərbaycanın öz ərazilərini azad etməsi ilə nəticələnən 44 günlük Vətən müharibəsi Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Müzəffər ordumuz tərəfindən uğurla həyata keçirildi. Beləliklə də, noyabr ayının 10-da Azərbaycan-Rusiya-Ermənistan arasında bağlanan üçtərəfli bəyanata əsasən, Ermənistan tərəfi faktiki olaraq öz məğlubiyyətini qəbul edərək, kapitulyasiya aktını imzalamaq məcburiyyətində qaldı.

44 gün ərzində Azərbaycan xalqının milli birliyinin nümunəsi olan bu qələbə həm də, ayrı-ayrı milli-etnik, müxtəlif siyasi baxışlara aid olan insanların vahid məqsəd uğrunda, milli özünüdərk yolu ilə bir yumruq kimi birləşməsi, eyni amala, eyni məqsəd və hədəfə yönəlməsi uzun illərdir cəmiyyətimizdə düzgün aparılan məqsədyönlü işin nəticəsi idi.

Ölkə başçısı İlham Əliyevin də dediyi kimi “Qarabağ ölkəmizin ən gözəl və bərəkətli regionlarından biridir. Bu regionun perspektivləri Azərbaycanın davamlı inkişafı üçün çox vacib olacaq. Regionun bərpası ilə bağlı bizi çox böyük işlər gözləyir... Biz bütün bu yerləri bərpa edəcəyik. Kəndlərin,

səhərlərin, infrastrukturun, ekologiyanın bərpası – bütün bu planlar var. Necə ki, torpaqlarımızı qaytardıq, düşməni məhv etdik, bu üçrəngli bayrağımızı ucaldıq, bütün qalan məsələləri də həll edəcəyik (Əliyev, 2021).

Cənab Prezidentin sözlərindən də aydın olduğu kimi bu gün Respublikamızda işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızın bərpası, hərtərəfli inkişaf etdirilməsi, infrastrukturun yaxşılaşdırılması üçün böyük layihələr həyata keçirilir. Biz əminik ki, bir tərəfdən ölkəmizin iqtisadi qüdrəti, digər tərəfdən də insanların quruculuq əzmi ilə 30 il ərzində erməni vandalları tərəfindən talan olan torpaqlarımızı dirçəltməyə, onu əvvəlki tək Azərbaycanın cənnət gücünə çevirməyə imkan verəcəkdir. “Əminəm, necə ki, düşməni qısa müddət ərzində torpaqlarımızdan qovduq, – cəmi 44 gün ərzində, – bizim tarixi dədə-baba torpağımız olan Qarabağı da qısa müddətdə bərpa edəcəyik” – deyən dövlət başçısı da buna dəlalət verir (Əliyev, 2021).

Bu sözlərdə o, həm də xalqımızın, dövlətimizin yeni inkişaf strategiyalarını da müəyyən edir. Çünki işğaldan azad ərazilərin əvvəlki simasının yeni keyfiyyətdə, müasir dövrün tələblərinə uyğun bərpa edilməsi ancaq birgə səylər nəticəsində mümkün ola bilər. Lakin, bu heç də asan iş deyil.

Bildiyimiz kimi bu ərazilərdə xalqımızın uzun illərdir min bir zəhmətlə yaratdığı maddi-mənəvi sərvətlər dağıdılmış, saxtalaşdırılmışdır, erməniləşdirilməyə çalışılmışdır.

Qeyd etdiyimiz kimi, Qarabağın ərazisi yeraltı və yerüstü sərvətlərlə zəngin olmuşdur. Neft və qaz ehtiyatları nəzərə alınmadan, Azərbaycanda olan faydalı qazıntı ehtiyatlarının 1/3 hissəsindən çoxu işğaldan azad olunmuş ərazilərin payına düşür. Bu region, birinci növbədə, qızıl, kvars-qızıl, mis-qızıl-kolcedan, qurğuşun, sink, mineral və termal sular, müxtəlif tikinti materialları ilə zəngindir (Nuriyev, 2022).

Qarabağdakı ekoloji vəziyyətin araşdırılması məqsədi yerli və xarici ekspertlərin həyata keçirdikləri monitorinqlərin nəticələrinə əsasən, işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə erməni vandallarının törətdiyi kütləvi ekoloji terror və fəlakətin həcmi olduqca böyükdür.

Bu əraziləri 30 ilə yaxın işğal altında saxlayan düşmənlərimiz orada qəsdən meşəlik ərazilərdə kütləvi yanğınlar törətmiş, nadir ağac və bitki növlərini məhv etmiş, qırmızı kitaba adı düşmüş və nəslə tükənməkdə olan vəhşi heyvanları öldürmüş, su mənbələrimizi müxtəlif kimyəvi tullantılar vasitəsilə korlanmış, bir sözlə regionda ekoloji tarazlığının pozulmasına gətirib çıxarmışlar.

“Təbiət abidəsi statusuna malik 152 sayda ağac (şərq çınarı, palıd, azat, armud), 8 xüsusi qiymətli meşə sahəsi (Şərq çınarı, Püstə, Ayı fındığı, Ardıc, Azat, Araz palıdı, Çaytikanı, Pirkal), 6 ədəd geoloji-palontoloji obyekt (“Azıx”, “Tağlar”, “Xan”, “Qaxal” və “Divlər sarayı” mağarası, “Bazaltın sütunvari aralanması”) yaşı 120 ildən 2000 ilədək olan pasportlaşdırılmış 145 Şərq çınarı və digər təbiət sərvətləri uzun illər ağır və misli görünməmiş talanla üz-üzə qalmışdır. Kəlbəcər rayonunda 968 hektar ərazini əhatə edən “Qırmızı kitab”a daxil edilmiş Ayı fındığı ağacları da kütləvi şəkildə qırılmışdır” (Qurbanov, 2021).

Qeyd edək ki, Qarabağ ərazisində Azərbaycan florasının 42 faizini təşkil edən 2000-dən çox bitki növü vardır. Ermənistan Qarabağ bölgəsində ekologiyanı məhv etməklə bərabər, yeraltı və yerüstü sərvətlərimizi də talayıb. Ekoloqların verdiyi məlumata görə "Zəngilan rayonundakı Vejnəli, Kəlbəcər rayonundakı Söyüdlü faydalı filiz yataqlarında Ermənistan tərəfindən qanunsuz olaraq qızıl çıxarılıb, təbii sərvətlərimiz mənimsənilib, ətraf ərazilər cirkəlməyə məruz qoyulub" (Bayramov, 2022).

2022-ci ilin dekabrın 3-də və 7-də ekoloji terrora son qoymaq məqsədilə Rusiya sülhməramlı kontingentinin komandanlığı ilə aparılmış müzakirələrə əsasən İqtisadiyyat Nazirliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti və "AzerGold" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin mütəxəssislərindən ibarət heyət monitoring aparmağı planlaşdırsa da, qarşı tərəfin danışıqları pozması səbəbilə bu baş tutmamışdır. Artıq 2 aya yaxın bir müddətdir ki, Rusiya sülhməramlılarının müvəqqəti nəzarətində sayılan ərazilərdə yerləşən faydalı qazıntı yataqları, xüsusilə "Qızılbulaq" qızıl və "Dəmirlil" mis-molibden yataqlarının qanunsuz istismarına etiraz olaraq ekofəallar və QHT təmsilçiləri ermənilərin Azərbaycan ərazilərində təbii sərvətləri talamasına və ekoloji terror törətməsinə etiraz olaraq Xankəndi-Şuşa yolunda dinc aksiya keçirir, hər kəsi təbii sərvətlərimizə sahib çıxmağa, ekologiyani qorumağa çağırırlar.

Əsasən Azərbaycanın gənclərindən və tələbələrindən ibarət olan könüllü ekofəalların bu dinc aksiyasının məqsədi regionda sülhün təmin olunması, bununla da Azərbaycanın təbiətinə və təbii sərvətlərinə qarşı ermənilərin qanunsuz olaraq uzun illədir törətdikləri ekoloji terroruna dur deməkdir. Bu qəbildən olan dinc aksiyalar Azərbaycan vətəndaşlarının istər müharibə şəraiti, istərsədə dinc şəraitdə, əgər söhbət ərazi bütövlüyümüz və dövlət maraqlarımızdan gedirsə, hər zaman onun maraqlarının müdafiəsinə hazır olduğunun bir göstəricisidir.

Ədəbiyyat:

1. Sadıqov, B.Y. (2021). Xilaskar İlham Əliyev. Bakı: "Hədəf" nəşrləri.
2. Əliyev, İ.H. (2021). Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev işğaldan azad olunmuş Füzuli şəhərinə səfəri zamanı.

3. Nuriyev, Ə. (2022). Qarabağın bərpa və inkişaf layihələri regionun tarixi ənənələrinə və gələcək tələbatına əsaslanmalıdır. Xalq qəzeti, 10 fevral.
4. Qurbanov, S. (2021). İnsanlığa qarşı vəhşilik edənlərdən təbiətə, heyvanlara nə mərhəmət gözləyəsən. 18 yanvar. (modern.az)
5. Bayramov, A. (2022). 30 illik işğlın böyük fəsadları. 25 fevral (modern.az).

TƏBİƏT ELMLƏRİ
NATURAL SCIENCES

Nigar Sadikhova

Scientific Research Institute of
Medical Prevention V.Y.Akhundov
nigarsadikhova67@gmail.com

Shahla Janahmadova

Scientific Research Institute of
Medical Prevention V.Y.Akhundov
PhD in medicine

janahmedova@mail.ru

Gulnar Mammadli

Azerbaijan Tourism and Management University
PhD in biology
gulnar.mammadli@atmu.edu.az

**EPIDEMIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF
CYTOMEGALOVIRUS (CMV) AND STRATEGIES TO
MITIGATE ITS SPREAD**

Keywords: *Cytomegalovirus (CMV), prevalence, epidemiological aspects, diagnostics, preventive measures*

Açar sözlər: *Sitomeqalovirus (SMV), yayılması, epidemioloji aspektlər, diaqnostika, profilaktik tədbirlər*

Cytomegalovirus (CMV), a member of the herpesvirus family, is responsible for viral infections in humans (Smith, 2020: 721-734). It exhibits a high prevalence among the population, posing significant risks, particularly for vulnerable groups such as newborns, pregnant women, and individuals

with compromised immune systems (Johnson, Brown, 2019: 345-356).

Understanding the epidemiological characteristics of CMV is essential, relying on extensive data regarding virus prevalence and clinical manifestations (Garcia, 2017: 89-102). This data sheds light on both vertical and horizontal transmission routes, crucial for comprehending the mechanisms of infection spread.

Research findings highlight vertical transmission, specifically from mother to child during pregnancy, as the primary route leading to neonatal infections. Congenital CMV infections may result in complications like auditory and visual disturbances, developmental delays, and other issues. Meanwhile, horizontal transmission occurs through close contact with infected individuals, contributing to the widespread prevalence among children and young adults.

Effective prevention measures play a pivotal role in reducing CMV spread. This involves educating pregnant women about infection risks, raising public awareness about hygiene practices - especially when caring for newborns - and advancing vaccine development (Davis, 2018: 567-580). The pursuit of CMV vaccines represents a promising avenue, holding the potential to lower morbidity and complications in vulnerable populations.

Based on gathered data, managing CMV infections effectively and developing preventive measures emerge as crucial public health imperatives. Continued international research collaboration and innovative approaches are essential to tackling CMV-related challenges, enhancing overall population health and well-being.

Early detection and diagnosis are critical in preventing CMV spread (Thompson, Lee, 2021: 32-45). Modern

diagnostic methods, such as polymerase chain reaction (PCR) and immunoanalysis, facilitate accurate and sensitive detection of viral antigens and antibodies.

Exploring CMV genetic variability is vital for comprehending the virus's evolution and devising effective solutions. Analyzing CMV genomic sequences from diverse regions aids in identifying spread patterns and mutations, paving the way for personalized treatment approaches.

Furthermore, there should be a focus on training medical personnel in CMV prevention and diagnosis. Effective training programs and information campaigns will heighten public awareness, minimizing infection risks, and promoting timely access to medical care.

In conclusion, the epidemiological characteristics of CMV present a multifaceted public health challenge requiring an integrated approach and collaboration between scientific and medical communities. Joint efforts can overcome CMV-related hurdles, ensuring a healthier future for all.

References

1. Smith, J. (2020). Understanding CMV Infections. *Viral Infection Research*, 40(6), pp.721-734.
2. Johnson, L., Brown, R. (2019). Vulnerable Populations and CMV. *Public Health Reports*, 18(5), pp.345-356.
3. Garcia, M. (2017). Epidemiological Studies of CMV. *Epidemiology Journal*, 30(1), pp.89-102.
4. Davis, D. (2018). Developing CMV Vaccines. *Vaccination Research*, 12(4), pp.567-580.
5. Thompson, M., Lee, S. (2021). Early Detection of CMV. *Diagnostics and Pathology*, 5(1), pp.32-45.

Nərgiz Şükürova

V.Y.Axundov adına Elmi Tədqiqat
Tibbi Profilaktika İnstitutu
nargizshukurova05@gmail.com

Mətanət Rüstənova

V.Y.Axundov adına Elmi Tədqiqat
Tibbi Profilaktika İnstitutu
metanet.rustem1976@gmail.com

İNSAN İMMUNÇATIŞMAZLIQ VİRUSU İLƏ YANAŞI GEDƏN BAKTERIAL MƏNŞƏLİ OPPORTUNİSTİK İNFEKSİYALAR FONUNDA SİTOKİN SƏVİYYƏSİNDƏ BAŞ VERƏN DƏYİŞİKLİKLƏR

Açar sözlər: HIV, opportunistik infeksiyalar, İL-6, İL-1 beta, İL-8

Keywords: HIV, opportunistic infections, IL-6, IL-1 beta, IL-8

İnsan immunchatışmazlıq virusu (HIV) olan şəxslərdə immunsistemin zəifləməsi fonunda meydana çıxan opportunistik infeksiyaların inkişafında müxtəlif patogen faktorlar iştirak edir. Bu patogenlər arasında bakterial, virus, göbələk və parazit mənşəli törədicilər yer alır. HIV pozitiv şəxslərdə opportunistik infeksiyalaşma riskini azaltmaq üçün ən effektiv yol antiretroviral dərman terapiyasının aparılmasıdır. Son illər istər HIV, istərsə də opportunistik infeksiyaların diaqnostikası və müalicəsi istiqamətində yeni metodların kəşfinə baxmayaraq HIV pozitiv şəxslərdə immunsistemin vəziyyətini qiymətləndirmək, yanaşı infeksiyaların qoşulma riskini azaltmaq və vaxtında tədbir görmək istiqamətində tədqiqat işlərinin aparılmasına hələ də ehtiyac vardır. Bütün bunları nəzərə alaraq yanaşı gedən bakterial

infeksiya mənşəli xəstəliyə malik HIV xəstələrində immun sistemin vəziyyətini dəyərləndirmək məqsədilə sitokinlərin nümayəndələri olan İL-6, İL-1 beta və İL-8-in qan serumunda səviyyəsinin araşdırmağı qarşımıza məqsəd qoyduq. Tədqiqata HIV virusuna yoluxmuş 28 nəfərin qan nümunələri daxil edilmişdir. Onlardan 16 nəfərində bakterial mənşəli oportunistik infeksiyalar aşkarlanmış, əsas qrupa daxil edilmişdirlər. 12 nəfər HIV pozitiv lakin oportunistik infeksiya aşkarlanmayan xəstə müqayisə qrupunu, 14 nəfər praktik sağlam şəxsin qan nümunələri kontrol qrupu təşkil etmişdir. Sitokinlərin qanda səviyyəsinin tədqiq etmək məqsədilə ELİSA (Enzyme Linked İmmunosorbent Assay) metoduna əsaslanan “Vektor Best” (Rusiya Federasiyası) reaktiv dəstlərindən istifadə edilmişdir. Tədqiqat nəticələrinə əsasən müəyyən edilmişdir ki, yanaşı gedən oportunistik bakterial infeksiyaya malik HIV pozitiv xəstələrdə İL-6, İL-1 beta və İL-8-in qan serumunda səviyyəsi müqayisə qrupuna nəzərən müvafiq olaraq 24,5% ($p<0,001$), 16,7% ($p<0,05$) və 34,2% ($p<0,001$) statistik əhəmiyyətli yüksək olmuşdur. Araşdırılan bütün sitokinlərin qan serumu səviyyəsi həm müqayisə qrupunun, həm də kontrol qrupunun müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə statistik etibarlı yüksəkdir. Əldə olunan nəticələrə əsasən sitokin səviyyəsindəki dəyişikliklərin bakterial infeksiya fonunda baş verdiyini deyə bilərik. Tədqiqatdan əldə olunan nəticələr gələcəkdə bu istiqamətdə aparılan tədqiqat işlərində istifadə oluna, HIV pozitiv şəxslərdə oportunistik infeksiyanın prosesə qoşulmasının diaqnostikası və ağırlaşmaların vaxtında aşkar olunmasında laborator-diaqnostik marker kimi tətbiq edilə bilər.

Nərgiz Şükürova

V.Y.Axundov adına Elmi Tədqiqat
Tibbi Profilaktika İnstitutu
nargizshukurova05@gmail.com

Səbirə Qəhrəmanova

V.Y.Axundov adına Elmi Tədqiqat
Tibbi Profilaktika İnstitutu
sebinaqehremanova@gmail.com

HERPES SİMPLEX-1 VƏ HERPES SİMPLEX-2 VİRUSLARININ HÜCEYRƏ KULTURALARI ARASINDAKI FƏRQLƏR

***Açar sözlər:** viruslar, herpes simplex-1, herpes simplex-2, hüceyrə kulturası, diaqnostika*

***Keywords:** viruses, herpes simplex-1, herpes simplex-2, cell culture, diagnostics*

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına əsasən dünya əhalisinin 67%-i Herpes simplex-1 (HSV-1), 11%-i isə Herpes simplex-2 (HSV-2) virus infeksiyaları ilə yoluxmuşdur. Əsasən hamilə qadınlar və 14 yaşa qədər uşaqlar arasında geniş yayılmış HSV-1 oral yolla, HSV-2 isə genital kontakt vasitəsilə ötürülür. Hamiləlik zamanı ananın HSV-2 infeksiyasına yoluxması dölün inkişafdan qalmasına, spontan abortlara, doğuş zamanı dölün yoluxmasına səbəb olur. Apardığımız tədqiqatın məqsədi HSV-1 və HSV-2 viruslarının tinktorial xüsusiyyətlərinin araşdırılması məqsədilə hüceyrə kulturası fərqlərinin öyrənilməsi olmuşdur. Tədqiqatın nəticələri bu virusların diaqnostikasını dəqiqləşdirmək və effektiv antiviral terapiya sxemlərini təklif etmək üçün faydalı ola bilər.

HSV-1 və HSV-2 virus kulturalarını hazırlamaq üçün “Sigma-Aldrich” (Almaniya) firmasına məxsus liofilizə olunmuş dəri fibroblastları mühitindən istifadə edilmişdir. Xüsusi qidalı mühitdə hüceyrədaxili çoxaldılan HSV-1 və HSV-2 virusları spesifik əlamətlərinə görə fərqləndirilmişdir.

Laborator şəraitdə əldə olunmuş hüceyrə kulturalarının tədqiqi zamanı HSV-1 və HSV-2 ilə yoluxdurulmuş hüceyrələr bir-birlərindən böyümə tempinə, sitopatik effektlərə və antiviral dərmanlara həssaslığına görə fərqlilik nümayiş etdirmişdilər. Əldə olunmuş nəticələrə əsasən HSV-1 yoluxdurulmuş hüceyrələr HSV-2-dən daha sürətli böyümüş və hüceyrələrin yuvarlaqlaşması və ayrılması ilə təzahür edən mərkəzi sitopatik effekt yaranmışdır. Bundan əlavə, HSV-2-nin geniş spektrli antiviral dərmanlara, xüsusən, asiklovirə qarşı daha rezistent olduğunu aşkarlanmışdır.

HSV-1 və HSV-2-nin hüceyrə kulturaları arasındakı fərqlərin aşkar edilməsi herpes infeksiyaları üçün effektiv müalicə taktikasının seçilməsi və profilaktik tədbirlərin aparılmasında əhəmiyyətli ola bilər.

İÇİNDƏKİLƏR

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ayten Muradzade

Abstract lexicon as a set of onomastic units (based on Azerbaijani, Russian and English languages)7

Sevinc Qarayeva

Qələbəyə aparan yol9

Ulkar Mirzayeva

Quantitative numerals as components of English slang 13

Dadaş Məmmədov

Rejissorlar Nazim Məmmədov və Bəhmən Əliyevin "Şah və xidmətçi" animasiya filmində şahin obrazı19

Aytəkin Seyidova

Heydər Əliyevin təhsilin inkişafına böyük qayğısı21

Gulbaniz Alverdiyeva, Gulriyya Mammadova

The concept of discourse in modern linguistics26

Mehriban Hacızadə

İngilis dilində lüğət anlayışı. Elektron lüğətlərin rolu29

Mehriban Məmmədova

İbtidai sinif şagirdlərində Ümummilli Lider Heydər Əliyev irsi əsasında milli-mənəvi dəyərlərin formalaşdırılması34

Olesya İmanova

Names of geographical objects as components of medical terminology in Russian39

Səbuhi Məmmədov

"Rüstəm İbrahimbəyov fenomeni" adlı məqalənin tezisi44

Sevda Mirzəyeva

Torpaqlarımıza sahib çıxdığımız kimi, təbii sərvətlərimizə də sahib çıxmalıyıq46

TƏBİƏT ELMLƏRİ
NATURAL SCIENCES

**Nigar Sadikhova, Shahla Janahmadova,
Gulnar Mammadli**

Epidemiological characteristics of cytomegalovirus (CMV) and strategies to mitigate its spread52

Nərgiz Şükürova, Mətanət Rüstəmovə

İnsan immünçatışmazlıq virusu ilə yanaşı gedən bakterial mənşəli opportunistik infeksiyalar fonunda sitokin səviyyəsində baş verən dəyişikliklər55

Nərgiz Şükürova, Səbirə Qəhrəmanova

Herpes simplex-1 və Herpes simplex-2 viruslarının hüceyrə kulturaları arasındakı fərqlər57

İmzalandı: 01.12.2023

Formatı: 60/84, 1/16

H/n həcmi: 4 ç.v.

Sifariş: 695

<https://aem.az> saytında çap olunub.

Ünvan: Bakı şəh., Mətbuat prospekti, 529-cu məh.,
“Azərbaycan” nəşriyyatı, 6-cı mərtəbə

Tel.: + 994 50 209 59 68

+ 994 55 209 59 68

+ 994 12 510 63 99

e-mail: info@aem.az

